

A XENTE DE HEMSÖ DE AUGUST STRINDBERG, UN CLÁSICO DA LITERATURA SUECA EN GALEGO.

Marta Dahlgren
Universidade de Vigo (xubilada)
[ORCID: 0000-0002-9539-0931](https://orcid.org/0000-0002-9539-0931)
dahlgren@uvigo.es

[Recibido 06/09/21; aceptado 20/01/22]

Introdución

Xa que este artigo é unha xustificación da tradución dun clásico sueco ao galego, permítome falar en primeira persoa e referir a miña experiencia persoal. Á parte da tradución de novelas para a editorial Hugin e Munin, que se dedica exclusivamente á tradución de obras clásicas, ás veces non moi coñecidas, da literatura universal, fixen unha escolma da obra poética da poeta estadounidense do século XIX, Emily Dickinson, que traducimos Manuel Forcadela e máis eu, e que publicou a editora Rinoceronte. Publiquei traballos académicos en lingua inglesa sobre pragmática e tradución de poesía. Xa que a miña lingua materna é o sueco e a miña capacidade en castelán e inglés é practicamente nativa, a decisión de traducir do sueco precisamente ao galego foi a consecuencia dunha invitación do editor de Hugin e Munin. A primeira tradución publicouse en 2013 (*Mel de abellón* de Torgny Lindgren). Sen unha importante corrección pola parte do editor e dunha correctora profesional da lingua galega normativa, non podería ter seguido nesta liña de traballo. Debido a que a colaboración entre tradutora e editora por forza resulta necesaria para que o resultado sexa óptimo, asíñase para cada traballo un contrato detallado ou *brief* (Nord, 1997), que establece o dereito da editorial a tomar as decisións finais sobre a obra a publicar.

1 August Strindberg. *Hemsöborna*

Johan August Strindberg (Estocolmo 1849–1912) é un dos novelistas e dramaturgos máis importantes de Suecia, recoñecido xa durante a súa vida tanto en Suecia como en Europa. A súa vida privada foi turbulenta, disque pola súa infancia desgraciada e polo seu temperamento, ao que hai que engadir a súa sona de misóxino, que se evidencia na súa obra. Casou tres veces, pero os matrimonios nunca duraron. Foi inconformista e reformador tanto coma novelista coma dramaturgo. Strindberg pasou longas tempadas en Suíza, Alemaña e Francia, e chegou a escribir e a estrear as súas obras teatrais en francés e alemán en París e Berlín. A súa produción para o teatro é coñecida mundialmente, e xunto co seu coetáneo, o noruegués Henrik Ibsen, considérase un renovador do teatro universal.

A novela *Hemsöborna* é unha das novelas máis lidas e máis queridas da literatura sueca de todos os tempos. A novela, de feito, é parte do canon de literatura de obrigada lectura nos centros de ensino secundario. Non todas as obras do canon causan o mesmo entusiasmo no lectorado novo, pero esta novela sempre contou entre as máis populares.

Aínda hoxe hai moitas persoas que saben recitar a primeira liña da novela, mesmo decorridos moitos anos do seu paso polo instituto¹.

1.1. A tradución das obras de Strindberg

Se o teatro de Strindberg foi coñecido en todo o mundo practicamente dende a creación das obras, por mor das estreas nos centros de vida cultural europeas daquela, as novelas non gozaron da mesma sorte. No caso de *Hemsöborna*, no apartado de análise traductolóxica fica evidente a complexidade técnica da tradución. Pode que iso arredase os tradutores, pero existen outras razóns, como os frecuentes xogos de palabras, ao que, no meu modo de ver, haberá que engadir certa dificultade en captar os ambientes. Poderíase pensar que os ambientes xorden automaticamente nunha transferencia semántica correcta, pero non sempre é así, por ser a equivalencia pragmática de grande importancia. Pode ser esa a razón de que a primeira tradución fose a danesa, en 1888, seguida pola rusa (1892/1910) e as traducións ao holandés, checo, polaco e finés na década de 1890. As máis frecuentes son as versións en alemán, de 1907 (*Die Leute von Hemsö*) de Matilde Mann, reeditada en moitas ocasións, seguida pola de Georg Müller (1918), a de Else von Hollander-Lossow (1920), e a de Hans-Jürgen Hube (1981). Poderíase agardar que fose traducida ao francés coa mesma frecuencia, pero non foi o caso: a tradución francesa, de Jean-Jacques Robert, *Les gens de Hemsö*, é de 1991, cunha segunda edición no ano 2013. Na lingua inglesa atopamos a de Elspeth H. Schubert no ano 1959 e a de Robert Graves no ano 2012, ambas as dúas co título *The People of Hemsö*. Para atopar unha tradución a unha lingua española, non hai moitas alternativas. Existe unha chamada “versión libre” en castelán, editada en Arxentina no 1944, *La gente de Hemsö*, que de feito resulta libre en exceso. No 2018, Carolina Moreno Tena fixo unha tradución ao catalán, *La gent de Hemsö*, dunha calidade e unha fidelidade ao orixinal encomiable.

O editor de Hugin e Munin e máis eu levamos anos falando do interese que podería ter unha tradución ao galego desta obra, seica agardando o momento no que o meu galego abundase para encetar unha obra desta envergadura. Tiven un ano enteiro de prazo para facelo. A iso engadimos un tempo cumprido para revisións. Secasí, outra revisión máis pola miña parte dos cambios xurdidos polo cambio de versión da edición orixinal en facsímile de 1887 á versión “nacional” non censurada puidera ter como resultado unha tradución máis consistente.

Strindberg, no momento de escribir esta novela, pasaba por unha época de dificultades económicas, e resolveu publicar unha historia que chamase a atención do público. Atopábase alén do Báltico e da illa de Kymmendö, que é unha das múltiples illas no arquipélago de Estocolmo. Visitou a illa en moitas ocasións e tomou notas, que logo foron a base da descrición realista da vida dos insulares rurais dun país nórdico. De feito, a inclusión destas notas, con longas listaxes de útiles de pesca e de agricultura e da flora e fauna, confiren un aire de autenticidade a grandes partes da novela. Poderíase comentar

---

¹ Con respecto á consideración dunha obra como clásico, xa existe unha explicación axeitada na xustificación da tradución da obra de Albert Camus *A peste* no número 21 de *Viceversa*, polo que non insistirei sobre este asunto. Ver Senín e Soto 2021. A tradución de «*A Peste*: un clásico que nos interpela máis ca nunca». *Viceversa*, 2021, nº 21, pp. 265-285.

que, a meirande parte dos lectores suecos da obra orixinal no intre da súa publicación ou hoxe, non tiñan nin teñen unha idea certa do aspecto ou do uso dos útiles de pesca ou de como son os paxaros, os peixes ou a flora nesas listaxes. Trátase dun relato que non evita as descrições detalladas da vida nos habitantes dunha illa sita no arquipélago de Estocolmo, no mar Báltico entre Suecia e Finlandia, no limiar do mar aberto. As condicións varían dun xeito extremado entre a estación estival, cando o sol apenas baixa do horizonte, e as terribles condicións do inverno setentrional. Strindberg describe a influencia da natureza nas personaxes, e amais deixa en evidencia os efectos do azote do alcoholismo. Xa no ano 1850 o goberno sueco estableceu o monopolio estatal para a venda de bebidas cun porcentaxe de alcohol superior ao 3,5.

Hemsöborna, (*A xente de Hemsö* na tradución do sueco ao galego), publicouse no ano 1887 pola importante editora Bonniers, de Estocolmo. O manuscrito foi censurado para alterar ou mesmo eliminar as partes máis abertamente escatolóxicas ou de evidentes alusións sexuais. Pódese consultar no *Litteraturbanken*², que inclúe a meirande parte das obras literarias clásicas da lingua sueca (ver a edición acsímile de *Hemsöborna: Strindberg 1887*). A edición na que se basea a tradución publicada é a chamada *Nationalupplagan* (Edición nacional, Strindberg, 2013), que reinstaura as partes censuradas por ofensivas, e que engade unha listaxe de explicacións das expresións e frases que poderían resultar de difícil comprensión para un lectorado moderno.

2. Análise tradutolóxica

2.1. Resumo dos elementos específicos na obra

As dificultades de tradución son variadas, e relaciónanse en parte co uso de termos técnicos, que no orixinal teñen que ver coa listaxe de tipos de embarcacións e de útiles de pesca e agricultura que elaborou Strindberg nas súas estancias na illa de Kymmendö, e da que fai uso exhaustivo. Non existen dicionarios especializados sueco-galego que permitan atopar as equivalencias dun xeito doado e rápido, polo que hai que atopar ilustracións ou boas descrições dos útiles en ambas linguas, e logo consultar con expertos na medida do posible. A flora e, máis ca nada, a fauna constitúen un capítulo a parte, xa que o Mar Báltico, sobre todo na zona máis ao norte, o Golfo de Botnia, é de baixa salinidade e permite a coexistencia de especies acuáticas tanto de lago como de mar. Ten un clima moi específico. O verán pode chegar a ser moi caloroso e húmido con longas horas de insolación, xa que o sol nos meses de maio a xullo apenas baixa do horizonte. No inverno a baixa salinidade facilita a conxelación do mar, pero o réxime de ventos pode facer variar o estado do xeo en moi pouco tempo. Iso determina a vida dos habitantes das illas do arquipélago de Estocolmo, que, cando as condicións son desfavorábeis, non poden nin usar os barcos para navegar, nin facer uso das zorras para viaxar entre as illas sobre a superficie do mar conxelado.

Os termos técnicos son parte das descrições da vida da xente que habita a illa de Hemsö. Tamén son de importancia para facer comprender a impresión que causan

---

² Na páxina web <https://litteraturbanken.se> pódense consultar obras literarias clásicas suecas publicadas ou reeditadas dende o ano 1248 até 2021, xunta unha importante escolma de comentarios e edicións críticas.

os hábitos da xente do mar no protagonista, Carlsson, que procede dunha provincia do interior de Suecia. O abraio que causan nel transfírese aos lectores do orixinal sueco, tanto os que leron o libro no intre da súa publicación, como os de hoxe.

É de vital importancia non errar na tradución deste termos referentes á navegación e aos útiles de pesca e de caza para acadar, na medida do posible, un efecto similar no lectorado da versión galega. Con todo, unha falla na correspondencia exacta entre termos técnicos non amola tanto nunha tradución literaria coma nunha tradución técnica, onde un erro deste tipo pode causar problemas no uso ou funcionamento. Con todo, se un erro deste tipo produce confusión por fallos de lóxica no lectorado da tradución, pódese cualificar como grave.

2.2. As primeiras liñas

O comezo dun relato adoita ser de grande importancia para establecer as expectativas do lectorado, e as primeiras liñas de *Hemsöborna* non son unha excepción. Xa se fixo mención do status desta novela dentro do canon da literatura sueca, e, amais, é unha das máis lidas e apreciadas de todos os tempos. Non hai apenas una persoa que cursase o bacharelato sueco que non sexa quen de recitar a primeira oración.

«*Han kom som ett yrväder en April-afton och hade ett höganäskrus i en svångrem om halsen*» (Strindberg, 2013, p.3).

«Chegou á illa unha tarde de abril, coma un remuíño de vento, cun caneco de augardente pendurado do pescozo por unha correa» (Strindberg, 2019, p. 7).

Todos os capítulos levan o seu título, que no caso do capítulo 1 di:

«Carlsson comeza un novo traballo e resulta ser un trifulqueiro».

Polo que, xa sabemos que, quen chega, se chama Carlsson, e que pode que non sexa moi de fiar.

Nesta frase inclúese a base para supoñer que Carlsson chega á illa en abril, que vai ser unha persoa que revolve –e resolve– todo, e, amais, o que resulta máis importante do seu aspecto: que leve consigo un caneco de augardente.

2.3. A sintaxe

É lóxico que a sintaxe sexa básica nunha tradución, xa que non se pode presentar un texto traducido que non se axuste á sintaxe da lingua de chegada (Dahlgren, 2019). Xa nesa primeira frase se aprecia o xeito de unión de cláusulas no orixinal sueco por medio de *och* (e), en moitas ocasións de varias cláusulas coordinadas, á que hai estar vixilante en todo o texto. Os verbos suecos non levan desinencias de xénero e de número, polo que sempre expresa o suxeito mediante o nome ou un pronome. Iso, ás veces, causa confusión no texto, por non ficar claro quen actúa, e hai que introducir un nome propio ou facer cambios no parágrafo.

Os comentarios, no que segue, céntranse nos aspectos semánticos e pragmáticos da tradución.

2.4. Os termos técnicos

Xa no primeiro parágrafo úsase o vocabulario técnico para crear ambiente.

2.4.1. As embarcacións

As dúas mozas que traballan na casa da illa foron recoller o novo empregado na illa de Dalarö. Neste texto menciónanse expresamente dúas embarcacións típicas do Mar Báltico nos séculos XIX e comezos do XX. Unha delas é a *sköteka*, de 5-6 metros de eslora, aberta, e con vela latina. Úsase na illa para a pesca da anchoa ou para o transporte de carga ou de pasaxeiros. Existen fotografías deste tipo de barca, que resulta moi parecida a unha “traíña”, segundo o uso nas rías galegas a finais do século XIX. Unha soa persoa pode gobernar a *sköteka* se é forte e hábil, pero, se non é o caso, adoitan levala dous tripulantes. Outra embarcación para a que existía un equivalente nesa mesma época é o *sump*, que é un pesqueiro que leva un tanque ou viveiro para o transporte de peixe vivo, e que require como mínimo dous tripulantes. Os pescadores de sardiñas nas rías galegas adoitaban levar o peixe vivo á lonxa nunha “traíñeira”, propulsada por dous ou máis pares de remeiros.

Os termos “traíña” e “traíñeira” non existen no dicionario da RAG con estes significados, e o seu uso hoxe fai pensar en embarcacións totalmente diferentes. Debido á que, na maioría dos casos, cando se fala de embarcacións, tamén hai mención do uso que se fai delas, ou do número de persoas que embarcan, fixemos uso de xeneralizacións, con “barca” para as de transporte de persoas, e “pesqueiro” para os de uso específico de pesca. O termo “gabarra” para traducir *sköteka* é incorrecto, xa que unha gabarra é de fondo plano e usado para carga e descarga en augas pouco fondas. Na páxina 9 da tradución, fálase da descarga da barca, que até ese mesmo momento levaba mastro e vela latina, como unha “gabarra”. Sería máis correcto como equivalente de *landja*, que aparece traducido por “barcaza” na páxina 100. No primeiro caso resulta un erro terminolóxico claro, xa que non se pode navegar a vela cunha embarcación sen quilla. Este erro xorde do hábito dos meus correctores de facer cambios sempre que eu repito termos, e do meu desleixo ao revisar o texto corrixido. Os termos de navegación a vela resultaron ser os habituais, e non presentaron dificultade na tradución.

2.4.2. A fauna

A embarcación avanzaba entre illas e arrecifes. Os patos rabeiros chiaban entre as rochas e escoitábase nos bosques de abetos das illas o canto da pita do monte. Pasaron por rías e atravesaron correntes, e as estrelas comezaron a escintilar na escuridade. Ao que entraron en mar aberto, a súa única guía foi a luz do faro de Huvudskär. Cruzaban ora por diante dun sinal, ora por unha baliza branca coma unha pantasma; nas rochas aínda se vían restos de nevarada, coma sabas postas á raxeira para as albear. Baixíos ocultos na auga negra raspaban a quilla ao lles pasaren por riba; unha gaivota ergueuse da súa rocha e espertou os carolos e os carráns, que armaron un balbordo do demo; no horizonte, onde as estrelas se xuntaban co mar, contemplaron as balizas vermellas e

verdes dun buque de pasaxeiros, que arrastraba un festón de luces redondas: os ollos de boi de cada camarote (Strindberg, 2019, p. 8).

Xa nesta segunda páxina da novela temos unha descrición do avance da barca, usando termos como axuda para crear o que moitos críticos literarios chaman “o ton” ou “o espírito”, ou mesmo “a esencia poética” pero que, na maioría dos casos, é froito do que en neuroloxía adoita chamarse sinestesia: unha mestura de elementos de son, visión, tacto e olfacto. Os paxaros: pato rabeiro, pita do monte, gaivota, carolo e carrán; non se usan só para indicar se a barca se atopa preto da costa ou se xa está lonxe dela, senón tamén para contar cales son os sons que producen. Neste caso, botei man a unha listaxe de paxaros habituais en Suecia cos seus nomes en latín, que puiden comparar cunha listaxe semellante en galego. Como non existe un banco de termos cos equivalentes entre sueco e galego, nestes casos resulta práctico e botei man da propia experiencia persoal. Non pasei a miña infancia e xuventude na costa do Golfo de Botnia, pero para o caso tamén foi de moita axuda o coñecemento dos arquipélagos do lago Vänern e da costa oeste de Suecia, onde a flora e fauna é practicamente idéntica. A única excepción podería ser o que na costa oeste é “*sardin*” ou sardiña, e na costa este “*strömming*” ou anchoa. Para unha persoa que non coñece as condicións especiais do Golfo de Botnia, podería sorprenden a mención do lucio (*gädda*), ou do *blackbass* (*abborre*), que non son peixes de auga salgada.

2.4.3. Termos de pesca

Carlsson ollou derreor no luscofusco e enxergou un mundo de cousas novas e descoñecidas. (Strindberg, 2019, p. 9)

Do mesmo xeito que na viaxe entre Dalarö e Hemsö, os nomes de peixes e de artes de pesca úsanse en abundancia, e son un modo de amosar o abraio de Carlsson diante das novidades. Xa na súa chegada ao peirao albisca unha morea de útiles de pesca. Carlsson descoñece o uso da maioría dos aparellos, do mesmo xeito que resultan estraños para a inmensa maioría dos lectores, tanto do sueco orixinal como da tradución ao galego. Un erro illado nun termo destas listaxes non inflúe moito na impresión que está destinado a causar, por ser máis cuestión de cantidade de útiles listados que o seu uso exacto. Agora ben, unha persoa coñecedora da pesca costeira entenderá que na illa de Hemsö se pesca e se caza preto da illa e en alta mar, e incluso sobre o xeo en inverno, con “picarañas e mazos para a pesca da lota”. Non resulta de todo necesario o coñecemento deste tipo de pesca, que se leva a cabo cando o xeo é transparente, por se formar co mar en calma e con temperaturas moi frías. O peixe pódese albiscar baixo o xeo, e o mazo serve para atordalo mediante un forte golpe. Logo faise un burato no xeo para sacar o peixe da auga.

2.4.4. A flora

No capítulo da sega (Strindberg, 2019, pp. 60-71) resulta de grande importancia a descrición dun día e máis unha noite de verán. A sega ten lugar na primeira semana do mes de xullo, que é cando caen os días máis longos do verán setentrional. Á altura de Estocolmo, o sol desaparece baixo o horizonte por unhas breves horas. A escuridade non chega a se instalar, e o lento diminuír da intensidade da luz do sol e un especial luscofusco dura

até que volvan as primeiras raiolas. Neste día da sega na illa de Hemsö, isto sucede ás tres da mañá, como ben se indica na primeira liña deste episodio.

«*Klockan är tre på morgonen en julidag i början av månaden*».

[Son as tres da mañá un día de xullo no comezo do mes].

«Son as tres da mañá dunha xornada de primeiros do mes de xullo» (60).

Debido á case continua presenza da luz, a vexetación medra dun xeito inaudito. Strindberg fai unha descrición dunha mañá escintilante, facendo uso da flora e fauna como é o seu hábito. Na páxina seguinte marabíllanos con este aspecto da eira ante a progresión dos segadores:

A herba mollada caía en feixes diante das fouces sibilantes, e con ela todas as aguerridas flores que migraran dende a fraga: estalotes, xeranos campestres, pirixel bravo, herba caraveleira, ervellacas, gurgullos e melilotos, e todas as gramíneas co seu recendo a mel e a especias. As abellas e os abellóns fuxían en enxames ante o avance dos asasinios; os topos agochábanse nas tebras subterráneas ao sentiren o rebumbio no seu fráxil teito, e a bicha foi meterse no dique para desaparecer nun burato coma se fose o remate dun cabo; no alto do ceo voaban as londras, coa vista posta no seu niño pisado polo reforzo dunha bota; e na retagarda andaban os merlos, a recoller todo tipo de bechos que quedaban expostos ás quentes raiolas (Strindberg, 2019, p. 62).

Este extracto está moi ben se a correspondencia entre as flores é exacta, pero resulta de maior importancia a creación dun cadro dunha eira no verán, e as asociacións que provoca, de cores, sons e, neste caso sobre todo, de tipo olfactivo.

2.5. Os aspectos culturais

2.5.1. O alcohol

Pode chamar a atención do lectorado de galego o feito de que en Suecia, na época na que transcorre a novela, parece que non se bebe auga. Bebíase (e bébesse!) unha cantidade importante de café, loxicamente non moi forte, ou mesmo cervexa, no caso dos homes. Resultaba do medo á contaminación das augas, sobre todo nas cidades. Cunha limitación de venda de alcohol por medio dun monopolio estatal –un xeito de “lei seca” – o Goberno sueco tentaba reducir o rampante alcoholismo.

A importancia das bebidas alcohólicas en xeral e da augardente en especial marca os acontecementos de máis sona da novela. Xa na segunda liña, fálase do *höganäskrus* (un tipo de caneco feito de gres, fabricado na rexión de Escania, no sur de Suecia) que Carlsson leva pendurado do pescozo, e que lle confire certa importancia no trato cos peóns da illa. O alcoholismo era unha lacra nesa época, e para evitar que os homes pasasen os días enteiros bébedos, usábase “o café con pingas” para diluír a gradación de alcohol. Pódese botar unhas pingas, ou facer unha mestura máis forte, segundo o grao de importancia da persoa a agasallar. Outro hábito para evitar que os asistentes a unha festa ficaran totalmente bébedos xa antes de encetar o segundo prato é o de “convidar a beber”. Iso fai que a toma de alcohol sexa algo máis lenta, e as mulleres, sobre todo a anfitriña, poidan aceptar o brinde (o “*skål*”) sen baleirar a copa. O pastor protestante

Nordström é moi afeccionado ás bebidas, ou, falando con propiedade, está totalmente alcoholizado. O desastre na voda de Carlsson coa viúva Flod débese aos frecuentes convites intencionados, que provocan á súa gran borracheira.

2.5.2. As blasfemias, a sexualidade, e a censura

En xeral, as blasfemias na lingua sueca baséanse nunha variación sobre mencións do demo, e non adoitan ser de índole sexual. Así a todo, non hai moita variedade deste tipo de expresión na novela. O uso máis frecuente de blasfemias é o que fai o sacerdote, que ten unha marcada afección por este tipo de expresións. Por exemplo, para insultar a Carlsson chámalle “pailán do carallo”. Pola contra, ás veces, o pastor fala de “eses demos”, *djävlar*, pero, por causas que non se entenden moi ben, aparece maquillado, como *d-a*. Tamén, pode resultar estraño que non se censurara na primeira edición da editora Bonniers o modo de falar do pastor, pero que se considerase máis ofensiva unha escena onde o pastor, obrigado a pasar unha noite na illa por mor dunha repentina borrasca, e, xa totalmente bébedo, quere forzar á criada a se deitar con el. Pola contra, caeu por mor da censura a vulgaridade extrema do pastor cando fala das azueiras sobre unha posible voda entre a viúva e Carlsson. O orixinal sueco non ofrece dúbidas, malia o feito de que a expresión *födset* (“nacemento”) xa non se usa neste sentido, por ficar anticuada.

«...Seica lle arde esa vella cona, pero tanto como para non dar aguantado? A carne é feble, pero hai un pau aquí mesmo, non si? He, he, he» (Strindberg, 2019, p. 88).

No orixinal en facsímile “esa vella cona” substitúese por “ese vello corpo”. Pódese discutir se, con iso, o pastor resulta menos explícito. De feito, na figura do pastor Nordström, Strindberg fai un retrato de corte naturalista dun ser humano que, a causa da influencia do medio ambiente e as circunstancias adversas, pasa de ser unha persoa culta e refinada a ser un brután dunha vulgaridade extrema. Nos intercambios de brincadeiras, os homes fan uso de alusións sexuais, que non causan problemas na tradución. Chama a atención o vocabulario, ben vulgar, que usa a viúva Flod na escena, nas páxinas 95-101 da tradución, onde se conta o modo no que Carlsson e a viúva chegan a un acordo para casar. A viúva comeza dando reviravoltas e á fin opta por ser explícita:

«... *jag kan nog vara så golik som en annan slinka, när det ska bära te*».

[seica podo ser tan boa coma calquera puta, se é o caso].

«...chegado o caso, podo ser tan boa na cama coma outra calquera...» (100).

Nesta pasaxe, na tradución ao galego optamos por suavizar lixeiramente o vocabulario, que aos censores de Bonniers non lles parecía nada ofensivo.

No capítulo 5, os censores eliminaron gran parte da conversa entre o pastor e o chamado “profesor”, que é violinista na Real Orquestra Filharmónica de Estocolmo e cuxa familia veranea na illa. Ten a súa base na orixe alemá do profesor, e nas súas dificultades coa lingua sueca. Este recorte fíxose para contento dos inimigos das escenas escatolóxicas, xa que a meirande parte ten que ver con xogos de palabra con base nas funcións dixestivas. Parte da conversa ten lugar no retrete, que é unha construción de tipo latrina, a certa distancia, prudente, das vivendas. Esta parte é dunha gran dificultade

de tradución, e, para min, e dito con certa ironía, este fragmento, que ocupa media páxina de conversa, estaría mellor censurado (ver 2.6.1).

Presentei a Hugin e Munin unha tradución do sueco ao galego baseada na edición censurada da novela do ano 1887, usando a versión facsímile de *Litteraturbanken*. O meu editor expresou a preferencia pola versión non censurada, que aparece na “Edición nacional”, polo que se revisou a tradución para engadir as partes eliminadas. Ficou en evidencia o modo pouco consistente dos censores do ano 1887 no exercicio do seu cometido. Parece que resultaran máis ofensivas as partes escatolóxicas, mentres as alusións ás actividades sexuais non importaran moito. Ás veces cámbiase unha palabra ofensiva por outra menos explícita, pero o significado do que se conta permanece intacto. Pódese extrapolar este modo de operar da censura en xeral e en todos os tempos, que parece totalmente aleatoria. Tanto dá que tanto ten se a censura é política, relixiosa ou por un afán de conservar a moral e os bos costumes.

2.6. Dificultades específicas de tradución

2.6.1. Os xogos de palabras

Un dos elementos máis temidos á hora de traducir son os xogos de palabras, que na maioría dos casos non admiten unha transferencia literal.

O vello Rundqvist, que é un dos traballadores na illa, é moi afeccionado aos xogos de palabras. Na cociña da casa, que tamén é o lugar de descanso dos empregados, Rundqvist saúda a Carlsson da seguinte maneira:

-Arre demo, se até ten reloxo!

Carlsson deu un chouto. Mirou cara abaixo e puido ver unha cabeza cabeluda cuns ollos riseiros apoiada sobre dous brazos peludos.

«-*Angår det dej, du? svarade han för att inte vara svarslös*».

[A ti te importa, ho?—contestou el para non ficar sen resposta].

«-Mirarás pero non tocarás —dixo por non quedar calado».

-*Angången ringer de i körka, fast jag aldrig går dit! —svarte huvudet*.

[Para entrar á misa repican na igrexa, pero eu nunca vou! —contestou a cabeza].

«-Tocar tocan na igrexa, pero eu non vou a misa —retrucou a cabeza» (18).

Loxicamente, non hai modo de preservar o sentido de *angår* e o xogo de palabras que fai Rundqvist co repicar das campás para chamar á misa. Neste caso partimos do verbo “tocar” para atopar unha solución.

Este exemplo é un dous poucos que non teñen que ver con alusións de tipo sexual ou referido ás funcións corporais. Unha fonte de brincadeiras inesgotable na illa é o traseiro (*ända, arsel*) e todas as funcións máis groseiras, sobre todo os peidos. Na loita entre Carlsson e máis Rundqvist na mellora do aspecto das casas na illa, ao vello dálle por “pintar o caseto das latrinas dunha charramangueira cor vermella”, o que causa a invención dun “dito” xocoso:

«*Man ska börja i rätta ändan, sa Rundqvist, strök avträdet först*».

[Un ten que comezar no extremo correcto, dixo Rundqvist, pintou o retrete primeiro].

“Seica imos de cu, xa que Rundqvist empezou polo retrete!” (46).

A expresión en sueco leva a forma dun típico adaxio, que non se conservou na solución en galego. Agora ben, a expresión galega “ir de cu” resultou de utilidade.

Como xa se dixo, a conversa entre o pastor e máis o profesor, que comeza na páxina 91 da edición non censurada e que aparece na páxina 123 da tradución ao galego, contén xogos de palabras que teñen que ver coa pronunciación de certas palabras pola parte do profesor, que ten un marcado acento alemán.

«*Nåå, började pastorn, hur är det att vara här i Norden om vintern?*»

[Ben, comezou o pastor, como é iso de estar aquí no norte no inverno?]

«-Como lle senta iso de pasar o inverno aquí arriba, no norte?»

«*Ack, jak fiser så risligt micket! svarade professorn.*»

[Ai, eu peideo tan horriblemente! contestou o profesor]

«-Ai, tívenlle moitas *cagarrías* –respondeu o profesor.»

/.../

Nej vad säger professorn, förvånades pastor Nordström. Om sommaren vet jag nog att vi kan få ränna, men om vintern är det obegripligt. Men si de klimatiska förhållandena ha så olika verkan på olika magar.

[Non, que fala /vostede/, profesor, sorprendeuse o pastor Nordström. No verán sei eu ben que podemos ter diarrea, pero no inverno é iso incompreensible. Pero ben se ve as condicións climáticas teñen tan diferente influencia en diferentes estómagos].

-Que me di! –seguiu o pastor Nordström, amosando a súa sorpresa-. No verán non é difícil coller *cagarrías*, pero no inverno é incompreensible! Secasí, tamén é certo que o clima inflúe nas *dixestións*...

«*Min make? Jag har en skön make!*»

[Meu esposo? Eu teño un fermoso esposo!]

«-A miña *relación*? Pero se a *miña muller* é encantadora!»

Jaja, gubevars, jag har inte haft den äran se professorskan, men jag tror nog, jag har hört sägas, i alla fall...

[Si si, Deus me garde, non tiven a honra de ver a esposa do profesor, pero eu ben penso, eu oín dicir, de todos os xeitos...]

«-Abofé, Deus me salve! Aínda que non tiven a honra de coñecela en persoa, estou certo de que... Ben, oín dicir que..., en calquera caso...»

«*Men, Herr Gott, jak sa att jak fiiser så risligt...*»

[*Pero, Señor Deus (en alemán no TO) eu dixen que eu peideo tanto*]

«-Ai, Deus, pero se quería dicir que teño moitos *calafríos*...!»

O profesor non é quen de pronunciar ben a vogal y sueca, como en *frysa* [fry:sa]. As consoantes b, d, g sáenlle xordas, como p, t, k. Usa para todo o adxectivo alemán *schön*, que os de Hemsö interpretan ben como *skön* [fermoso] ou *sjön* [mar, lago] dependendo da ocasión. Pronuncia *Jak fiser* [peideo] por *Jag fryser* [teño frío], o que resulta algo estraño para un coñecedor da fonética da lingua alemá, que non ve dificultade ningunha en pronunciar a combinación de consoantes *fr*. “Pasar frío” en alemán é *frieren*. O que non sería capaz de dicir é “*cagarrías*”, que na súa fala sería [kakarías]. Cando o pastor fala de *magar* [estómagos], o profesor repite [*make*] e insiste que ten *en skön make* [un fermoso esposo] cando quere dicir que ten un bo estómago. O pastor desconta a involuntaria referencia masculina, e comeza a falar da señora do profesor.

Esta media páxina, que non é unha tradución senón unha interpretación ceibe, que, cando se analiza resulta imposible de entender. O resultado no texto traducido é, ao meu modo de ver, un galimatías completo. Un demorado traballo de revisión, ou o que Sigmund Kvam, ao falar do *translation brief*, chama “*translation dialogue*” (Kvam, 2019, p. 299) podería ter mellorado esta pasaxe, pero dubido que fose posible. Kvam non fala especificamente de traducións literarias, pero no caso que nos ocupa resultaría moi útil. Se cadra, mellor fose, pola miña parte, non facer mención destas liñas, e agardar que ninguén se dea de conta da falla de lóxica e consistencia. Agora ben, serve como exemplo no debate sobre “a /im/posibilidade de traducir” e para comentar que todo se pode traducir, pero que hai momentos nos que sería mellor admitir que o resultado pode non chegar a ser aceptable.

Nestes casos adoito citar un autor dos inicios da teoría da tradución, Gideon Toury, que di:

Adherence to source norms determine a translation’s adequacy as compared to the source text, subscription to norms originating in the target culture determines its acceptability (Toury, 1995, pp. 53-69).

Resumindo, quere dicir que debemos facer unha tradución adecuada ao texto orixinal, pero que sexa aceptable no texto de chegada.

2.7. O punto de vista da narración. A misoxinia

O punto de vista da narración sempre foi unha teima de especial interese para min (ver Dahlgren, 2005). Sobre o punto de vista publicáronse moitas obras entre a década de 1970 (Genette, 1972; Cohn, 1978) e as de 1980 e de 1990, baixo a égida da Narratoloxía, que xa resultan obsoletas. Para o noso propósito abonda falar dos termos de Genette, que fai distinción entre “quen ve” e “quen fala”. No caso de *A xente de Hemsö*, hai un narrador omnisciente que conta o que sucede en terceira persoa, pero a visión céntrase nunha persoa que ve e que observa, que é Carlsson. Os exemplos presentados no apartado 2.4., onde mencionei o uso dos termos técnicos para amosar o abraio de Carlsson xa dende o mesmo intre de embarcar na illa de Dalarö con Clara e Lotten, falan ás claras da importancia de quen ve. Carlsson focaliza a meirande parte do relato, agás as partes onde non pode estar presente, como son a fuxida do fillo herdeiro dos Flod, Gusten, para evitar estar presente na voda da súa nai con Carlsson, e no remate da novela, que lóxicamente non pode relatar.

Se o autor foi coñecido pola súa misoxinia, cómpre analizar os elementos que poidan ser exemplos da tal misoxinia. Non resultan tan claros nin tan explícitos como na obra dramática de Strindberg, pero habelos, hainos.

As mulleres na illa de Hemsö poderían parecer fortes e traballadoras, como é o caso das criadas Clara e máis Lotten, que saben levar a barca, atondar a carga e descargar, salgar o peixe, facer lume, guisar e dar resposta ás impertinencias dos homes, na medida na que lle interesa. A viúva Flod toma as decisións para a supervivencia da súa facenda. Poderíase pensar que estamos ante un relato estupidamente feminista, pero no fondo non hai tal. Clara (máis ca Lotten) resulta que, cando non traballa, pode ser unha fabulosa

saída para os apetitos sexuais dos amos, tanto de Gusten (cando é o herdeiro) como de Carlsson (cando convén). A viúva Flod, se interesa para o relato, convértese nun xoguete para os intereses de Carlsson, que, cando non lle saen ben os seus amores coa bela Ida, decide “casar coa vella polos cartos”.

Hai un símil recorrente no orixinal de 2013 que comeza no título do capítulo 3:

«DRÄNGEN LÄGGER TRUMF PÅ BORDET OCH BLIR HERRE PÅ TÄPPAN, KRÖKER TILL UNGTUPPARNA OCH – TRAMPAR SJÄLV SINA HÖNS».

[O mozo guinda trunfo na mesa e será o señor da eira, vence os galos novos e – monta el mesmo as súas galiñas].

No orixinal censurado:

«Drängen lägger trumf på bordet, blir herre på täppan och kröker till ungtupparna».

[O mozo guinda trunfo na mesa, será o señor da eira, e vence os galos novos].

Na tradución ao galego:

«O MOZO GUINDA O TRUNFO NA MESA, GÄNALLE A PARTIDA AOS NOVOS E CONVÉRTESE NO DONO DO LUGAR».

Na tradución ao galego fíxose unha censura *sui generis*, e obviouse a referencia aos galos. Non fai falla gardar con fidelidade a moi vulgar frase final deste título, a de *trampa höns*, que resulta comprensible para unha persoa nacida nunha explotación agrícola-gandeira en Suecia nos anos 1940, como é o meu caso. Tamén se pode consultar a nota na edición de Strindberg (2013). Quere dicir, referido aos galos, montar as galiñas. Carlsson, no momento en que gaña a partida, é o galo no curral, polo que monta “as galiñas” que ten á súa disposición. Se resulta que monta as galiñas, ten zoofilia. Se Strindberg se refire con esta expresión ás mulleres, é dunha vulgaridade denigrante.

Agora ben, dá lugar a unha visión das mulleres como obxectos sexuais. Rundquist, cando se dá de conta de que a viúva Flod segue as parellas na fraga, pregunta se foi *att treva ägg* na fraga, o que literalmente é “ir na procura de ovos” e que en galego quedou como “foi fochicar na fraga”. As mulleres, ou son moi fermosas, como a criada dos veraneantes, ou útiles, como Clara, ou dan ovos de ouro, como a viúva Flod, coa que Carlsson casa polos cartos. As mulleres dependentes obedecen os mandados do “xefe”, e tanto ten se cambia a persoa.

Carlsson, que para algúns críticos literarios é o retrato do superhome no sentido de Nietzsche, loxicamente decide con quen quere satisfacer os seus desexos. O autor desta novela realista, Strindberg, supoñía que segue as normas do seu tempo.

2.8. O remate da novela

Para reivindicar o honor e a dignidade do pastor, e, a un tempo, a de case todos os personaxes da novela, resultan de importancia as derradeiras páxinas, da 208 á 216 do orixinal e da 176 á 180 na tradución. No orixinal, a descrición da escena final produce un ambiente de gran beleza, e cómpre que a tradución produza o mesmo efecto.

A viaxe dos de Hemsö para levar o cadaleito da viúva Flod, agora a Sra. Carlsson, cara á igrexa para que teña un enterro digno, resulta na perda do cadaleito no mar e a morte de Carlsson mentres trata de fuxir sobre o xeo ante a chegada do nordés. Gusten Flod vai na procura do pastor e, ante a imposibilidade de rescatar os corpos, improvísase un funeral.

O pastor, xunto a Gusten, situouse na popa dunha das barcas, sacou o Libro, pasou o pano por entre o dedos da man esquerda e quitou o gorro. Os homes na beira estaban todos coas gorras na man.

-Cantaremos o salmo 452, que di: “Todos os camiños levan á morte”, coido que o sabedes, ou?

-Sabemos, si –escoitouse dende a praia.

O canto elevouse por riba das augas, con voces trémulas, primeiro por culpa da friaxe e logo por mor da emoción suscitada polos recordos que as fermosas notas do vello salmo eran capaces de evocar; unhas notas que tantas veces acompañaran os seus seres queridos o último adeus.

As derradeiras notas soaban sobre as augas, atravesando o aire xélido e reverberando contra as rochas, seguidas por un silencio, interrompido tan só polo zoar do vento do norte entre os piñeiros, os berros dos carolos, a batuxada das ondas contra os pelouros e a batida dos botes contra a rocha. O pastor falou, coa vella e engurrada faciana fita no estreito. O sol alumeaba a súa calva, e as poucas guedellas brancas movíanse no vento, coma liques sobre un vello abeto. A súa voz fonda loitaba para prevalecer sobre as ondas e o vento.

-Es po e ao po tes que volver. Xesucristo, Señor Noso, resucítate o día do Xuízo Final. Recemos! –comezou o relixioso (Strindberg, 2019, p. 179).

A cerimonia funeral non difire moito no rito luterano e o rito católico, coa excepción da inclusión da música na misa luterana. Os salmos protestantes son, case todos, dunha gran beleza, tanto na música coma nas letras. Neste caso, o canto do órgano da igrexa é substituído polos sons da natureza, que confiren dignidade ao escenario improvisado do funeral, e, de paso, á figura do pastor Nordström, tan vilipendiado durante a novela enteira.

3. Conclusións

A tradución dunha obra literaria da importancia que ten *Hemsöborna* no canon da lingua de orixe ha de se facer con atención, tanto aos detalles como á impresión conxunta, e debe de ser un traballo de colaboración entre o editor e a persoa que traduce. No caso dunha tradutora nativa da lingua de orixe, ten a vantaxe de coñecer ben os ambientes e os hábitos onde se desenvolve a acción, e debe ser quen de recrear as sensacións e de crear as asociacións existentes no orixinal. No caso de Strindberg, o autor tiña recursos abondo para crear escenas memorables, que o lectorado do orixinal, durante case século e medio aínda lembran e poden citar. No meu caso, gozo desta vantaxe, pero, para non producir unha tradución chea de grallas e fallas de rexistro, teño que facer caso ás propostas dun editor e aceptar unha corrección lingüística severa. Na maioría dos casos, isto foi así durante unha colaboración que xa abrangue seis obras. Son novelas moi diferentes en estilo e contido, e agardo ter reflectido o estilo propio orixinal de cada unha delas e, non en tanto, ter acadado un estilo de tradución de meu.

Referencias bibliográficas

- COHN, D. 1978. *Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction*. Princeton: Princeton University Press.
- DAHLGREN, M. 2005. *The Flouting of Point of View in Faulkner and Durrell*. Vigo: Servizo de publicacións, Universidade de Vigo.
- DAHLGREN, M. 2019. *Poetry translation and pragmatics*. En Tipton & Desilla, (eds.) *The Routledge Handbook of Translation and Pragmatics*. London: Routledge, pp. 239-256.
- GENETTE, G. 1972. *Figures III*. Paris: Seuil.
- KVAM, Sigmund. 2019. *Counselling and the translation brief. The role of the translation dialogue in the translation discourse material*. En Tipton & Desilla, (eds.) *The Routledge Handbook of Translation and Pragmatics*. London: Routledge, pp. 295-315.
- NORD, C. 1997. *Translating as a Purposeful Activity*. London: Routledge.
- STRINDBERG, August. 1887. *Hemsöborna. Skärgårdsberättelse*. Facsimile da 1ª ed. Stockholm: Bonniers
<https://litteraturbanken.se/f%C3%B6rfattare/StrindbergA/titlar/Hems%C3%B6borna1887/sida/iv/faksimil?om-boken>.
- STRINDBERG, August. 2013. *Hemsöborna. Skärgårdsberättelse*. En Red. Camilla Kretz, comentarios de Hans Söderström. August Strindberg. *Samlade Verk 24*.
<https://litteraturbanken.se/f%C3%B6rfattare/StrindbergA/titlar/Hems%C3%B6borna/sida3/etext>.
- STRINDBERG, August. 2019. *A xente de Hemsö*. Tradución do sueco ao galego por Marta Dahlgren. Santiago de Compostela: Hugin e Munin.
- TOURY, G. 1995. 2nd ed. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, pp. 53-69.